

Prievidzskí lekári

Pozornosť zdravotnej situácii obyvateľstva začala venovať rakúsko – uhorská vláda v 18. storočí. Boli prijaté legislatívne opatrenia, ustanovovaní župní a neskôr i okresní a obvodní lekári, resp. felčiarri ako predstavitelia štátnej zdravotníckej vrchnosti. Lenže lekárov bolo málo. Tak napríklad v celej vtedajšej nitrianskej župe, do ktorej patrila i Prievidza, pôsobili len štyria lekári a 13 felčiarov. Lekárov začalo pribúdať až po založení lekárskej fakulty v Trnave (1769). Dovtedy Uhorsko lekársku fakultu nemalo.

Predtým ako zdravotnú starostlivosť začali vykonávať lekári, liečením sa zaoberali ľudoví liečitelia a liečitelia z radov kňazov a rehoľníkov. V Prievidzi to boli piaristi Pantaleón Annach a jeho mladší menovec Jakub František Annach.

Prvá písomná zmienka o lekárovi v Prievidzi je z roku 1817. Bolo to v sťažnosti mešťanostu Škopca na mestského chirurga **Jána Patteka**. Prvým okresným lekárom už prievidzského okresu bol **Ferdinand Jelenčík** (od začiatku sedemdesiatych rokov 19. stor.). Bol známy nezhodami s cirkvou i so štátom. Predtým okresnými lekármi, vtedy ešte bojnického okresu boli **Ján Petocz** (od roku 1831) a po ňom **Ján Matheides** (od roku 1862). Ďalším okresným lekárom v Prievidzi bol od roku 1902 **Anton Kovalčík** (1863–1915), rodák zo Zubrohlavy na Orave. Medicínu vyštudoval v Budapešti a v Kluži, kde aj krátko pracoval na očnej klinike. Pred nástupom do funkcie okresného lekára v Prievidzi pôsobil v Handlovej ako obvodný lekár. Venoval sa výskumu infekčnej očnej choroby trachómu, ktorá v tom čase bola veľmi rozšírená. Prievidzský okres spoločne s myjavským patrili k najpostihnutejším okresom v nitrianskej župe. Z vlastných prostriedkov dal zrekonštruovať dom na ľavom brehu Handlovky (objekt nazývaný „špitál“) na liečenie chorých na trachóm (v mieste medzi terajšou Združenou školou hotelových služieb a obchodu a Stavomontážami). Zomrel a je pochovaný v Prievidzi.

MUDr. Anton Kovalčík

Prievidzský obvod bol obsadený od 70-tych rokov 19. storočia obvodným lekárom **Františkom Wunderom** a chirurgom **Jozefom Ujsághym**. Počas cholery v roku 1873 im krátky čas (26 dní) vypomáhal **Jozef Poliak**, demonštrátor histológie na viedenskej lekárskej fakulte, ktorý bol na návšteve u svojho brata. Od roku 1891 sa stretáme v Prievidzi s **Henrikom Káčerom** a od roku 1903 s **Jánom Čvíkotom st.** (1861–1924), rodákom z Valče (okres Martin). Medicínu vyštudoval vo Viedni. V prievidzskom okrese pôsobil už od roku 1890, najprv ako zastupujúci obvodný lekár v Bojniciach a potom ako obvodný lekár vo Valaskej Belej (býval v Prievidzi). Bol považovaný za pansláva. Po vzniku ČSR sa aktívne zapojil do verejného života. Bol iniciátorom vzniku odbočky SNR (Slovenskej národnej rady) v Prievidzi a jej predsedom. V roku 1920 inicioval vznik Miestneho odboru Matice slovenskej a stal sa jeho predsedom. V tom istom roku založil Miestnu odbočku ČSČK (Československého červeného kríža). Zomrel a je pochovaný v Prievidzi.

Do uprázdneného obvodu nastúpil jeho syn **Ján Čvíkota ml.** (1893–1949), narodený v Prievidzi. Medicínu vyštudoval na Komenského univerzite v Bratislave. Krátko pracoval ako externý lekár na chirurgickej klinike v Bratislave u prof. MUDr. Kostlivého. Okrem práce obvodného lekára pôsobil aj ako školský lekár, vykonával protitrachómovú

MUDr. Ján Čvíkota ml.

prevenciu na školách a viedol trachómovú stanicu na ústave zdravia. V roku 1948 pre chorobu prestal pracovať. Zastupoval ho krátky čas **MUDr. Jozef Vavro**, neskôr pôsobiaci v Bratislave a potom **MUDr. Jozef Paule**, lekár nemocenskej poisťovne a **MUDr. Jozef Pochobradský**, sekundárny lekár handlovskej nemocnice. Zomrel pomerne mladý, pochovaný je v Prievidzi.

Prvým zubným lekárom v Prievidzi bol **Juraj Wagner** (od roku 1912), rumunský Nemeec, ktorý v Prievidzi pôsobil až do skončenia druhej svetovej vojny. V roku 1945 bol internovaný v sústred'ovacom tábore v Novákoch s určením na odsun do Nemecka. Neskôr dostal súhlas pracovať v Starej Ďale (dnes Hurbanovo). Jeho ďalší osud nie je známy.

Ďalším zubným lekárom bol **Leopold Márk** (1883–1963), rodák z Nitry. Štúdium medicíny absolvoval v roku 1914 v Budapešti, kde asi jeden rok

vykonával stomatologickú prax. Potom až do skončenia prvej svetovej vojny slúžil v armáde. V roku 1920 prišiel do Prievidze. Bol poverený zastupovaním obvodného lekára v Novákoch. Po absolvovaní príslušných skúšok v roku 1922 v Berlíne pôsobil ako zubný lekár v Prievidzi až do roku 1953, kedy bol vo vtedy panujúcom politickom ovzduší uväznený a odsúdený. Zomrel v Prievidzi a je pochovaný vo svojom rodisku. Okrem týchto zubných lekárov pôsobili v Prievidzi i dentisti **Štefan Medlík** a **Mária Márková**.

Do funkcie okresného lekára bol v roku 1913 ustanovený **Aladár Grúber** (1870–1942), košický rodák. Nakoľko neovládal slovenčinu ako úradný jazyk, bol v roku 1926 penzionovaný. Ale naďalej mohol vykonávať súkromnú lekársku prax. Bezplatne viedol dispenzár Masarykovej ligy proti tuberkulóze v miestnostiach v obecnom hostinci v Dlhej ulici, ktoré si na tento účel prenajal Červený kríž v roku 1924. Zomrel a je pochovaný v Prievidzi.

Do nástupu nového okresného lekára túto funkciu vykonával **Ján Samuel Neumann** (1887 – 1964). Narodil sa v Čadci. Medicínu študoval v Budapešti a v Berlíne. Promoval v roku 1912 v Budapešti, kde nejaký čas aj pôsobil. Do Prievidze prišiel z Čadce. V roku 1920 ako obvodný lekár pre Bojnice so sídlom v Prievidzi. Viedol aj protituberkulóznou dispenzár a desaťlôžkovú pôrodnicu v ústave zdravia. Po vypuknutí SNP (Slovenského národného povstania) odišiel do hôr pri Kanianke. Jeho syn Pavol Novák počas SNP zriadil v ústave zdravia lazaret, v ktorom spolu s ním pracoval František Klein, neskorší profesor

MUDr. Ján Neumann

patológie na lekárskej fakulte v Bratislave a medik Eugen Karvaš, ktorý neskôr v SNP padol. Po skončení vojny pokračoval v práci ako praktický lekár, neskôr ako mestský lekár, posudkový lekár a naposledy ako závodný lekár ČSD (železničiarov). Bol aktívnym členom ČSČK, školil samaritánske stanice pri hasičskom zbere a poskytovanie prvej pomoci na školách. Položil základy spolupráce s učiteľmi a prostredníctvom školskej mládeže pôsobil na rodičov. Bol prvým predsedom Odborového zväzu pracovníkov v zdravotníctve a sociálnych službách. Zomrel v Handlovej, pochovaný je v Prievidzi. Stal sa dvojnásobným zaťom Antona Kovalčíka. Po smrti svojej prvej manželky, dcéry Dr. Kovalčíka, oženil sa so sestrou nebohej manželky, ktorá pôsobila ako profesorka prievidzského gymnázia. Jeho

obaja synovia tragicky zahynuli. Prvý pri bombardovaní Bratislavy koncom vojny, druhý, už vyššie spomenutý, pri havárii vrtuľníka, ktorý prevádzal manželku vtedajšieho prezidenta Husáka.

Na základe konkurzu v roku 1927 nastúpil do funkcie okresného lekára **Július Beniač** (1888–1974), rodák z Nemeckej (dnes Partizánskej) Ľupče. Medicínu ukončil v roku 1914 v Budapešti. Prvú svetovú vojnu prežil v armáde. Po jej skončení krátko pôsobil v babskej škole (škole pre pôrodné asistentky) v Košiciach, potom ako okresný lekár v Štubnianskych (dnes Turčianskych) Tepliciach a v Kremnici. Po zrušení štubnianskeho okresu preložili ho do Spišskej Soboty. Neskôr ešte pôsobil v Liptovskom Mikuláši ako župný zdravotný referent a v Spišskej Novej Vsi. Načas pracoval na Exekutive Ministerstva verejného zdravotníctva a telovýchovy v Bratislave, kde sa venoval zdravotníckej legislatíve. Dva roky po jeho nástupe do funkcie okresného lekára, v roku 1929, bol slávnostne odovzdaný do prevádzky Okresný zdravotno-sociálny ústav bežne nazývaný ústavom zdravia (dnešná zubná poliklinika na Ulici A. Hlinku),

MUDr. Július Beniač

v ktorom viedol poradňu pre matky a dojčatá patriacu odbočke ČSČK. V ústave bola ešte umiestnená záchranná stanica so sanitkou červeného kríža, odbor Masarykovej ligy proti tuberkulóze s röntgenovým prístrojom (jeho ambulanciu viedol MUDr. Neumann), trachómová stanica (viedol Dr. Čvikota ml.) a desaťlôžková pôrodnica, ktorú viedol tiež MUDr. Neumann. Dr. Beniač bol predsedom okresnej organizácie ČSČK, organizoval i vykonával zdravotnú výchovu a bol spoluautorom Stodolového zborníka "Zdravotné predpisy na Slovensku". V roku 1948 bol poverený funkciou riaditeľa novovytvoreného Okresného ústavu národného zdravia (OÚNZ), ktorú vykonával až do roku 1952. Neskôr sa stal zástupcom riaditeľa OÚNZ, okresným osvetovým lekárom a svoju pracovnú dráhu dokončil ako okresný posudkový lekár. Zomrel v Prievidzi a je pochovaný v rodnej obci.

Počiatkom tridsiatych rokov v zozname súkromných lekárov a lekárov nemocenskej poisťovne v Prievidzi sa objavili mená **Konstantína Skípora** a **Michala Ungára-Uhríka**. O ich pôsobení v Prievidzi sa nepodarilo nič bližšie zistiť.

V roku 1940 prišiel do Prievidze ako lekár nemocenskej poisťovne **Jozef Paule** (1913–1981). Narodil sa v prievidzskom okrese v Ješkovej Vsi,

MUDr. Jozef Paule

ale vyrastal v Zlatých Moravciach. Štúdium medicíny absolvoval v Prahe. Po krátkom pôsobení v Zlatých Moravciach za stravu a po pôsobení v topolčianskej nemocnici prišiel do Prievidze. Ako nemocenský lekár sa v roku 1949 stal členom novovytvorenej zdravotnej komisie ONV (Okresný národný výbor). To bol začiatok jeho dlhoročného aktívneho pôsobenia vo funkciách prievidzského zdravotníctva. V roku 1954 sa stal prednostom zdravotného referátu ONV, neskôr opakovane vedúcim odboru zdravotníctva ONV. Ako riaditeľ OÚNZ (Okresného ústavu národného zdravia) mal veľké zásluhy na otvorení a sprevádzkovaní nemocnice v Bojniciach.

Popri svojich funkciách vždy vykonával i lekársku prax. Po zrušení nemocenskej poisťovne bol závodným lekárom prievidzských závodov a organizácii, okresným röntgenológom a ambulatným internistom. Bol aktívnym členom ČSČK a jeho okresným predsedom. Zomrel v bojnickej nemocnici, pochovaný je v Prievidzi.

V roku 1948 začalo sa so zmenami v organizácii zdravotníctva, ktoré vyvrcholili v roku 1951 prijatím zákona o zjednotenom zdravotníctve. Všetky zdravotnícke zariadenia, lekári i ostatní zdravotnícki pracovníci boli začlenení do OÚNZ a direktívne rozmiestňovaní, čím sa mali odstrániť veľké rozdiely v obsadení jednotlivých regiónov. To podmienilo príliv ďalších lekárov do Prievidze. Pred začatím reorganizácie pôsobili v Prievidzi len už spomínaní traja všeobecní a dvaja zubní lekári. V Prievidzi nebol okrem zubných lekárov žiadny iný odborný lekár s krátkou výnimkou počas druhej svetovej vojny, kedy bola do Prievidze evakuovaná z Bratislavy detská lekárka Elena Wachsmánová – Fodorová. Po skončení vojny sa vrátila späť do Bratislavy (ďalší detský lekár prišiel do Prievidze až v roku 1951). V súčasnosti priamo v Prievidzi pôsobí 95 lekárov, z toho 21 všeobecných, 14 lekárov pre deti a dospelých, 22 zubných lekárov a 38 iných odborných lekárov.

MUDr. Karol Schmidt (1932)

Použitá pramene:

IVICA, E.: K histórii zdravotníctva na Hornej Nitre, publikácia vydaná z príležitosti 40. výročia otvorenia nemocnice v Bojniciach v roku 2001

Osobnosti v prievidzských cintorínoch, MO MS Prievidza 2005

Osobné výpovede Ing. Magdinovej, Ing. Spevárovej a Ing. Vrablicovej